

Patribus edita in hoc volumine composuit et ordinavit, non eorum actor, vel conditor fuit, nisi quis forte eum actorem dicere ideo velit, quoniam multa et ex parte sua distinguendo et exponendo sanctorum sententias in paragraphis suis ponit: hujusmodi sunt canones, decreta et decretales epistolæ, quorum differentiam superius legisti, auctoritates et sanctorum Patrum, qui, quamvis jus et potestatem condendi canones non habuerint, non minimum tamen in Ecclesia locum habent. Intentio ejus est diversas diversorum Patrum regulas, qui canones dicuntur, in unum colligere, et contrariantes quæ in eis occurrunt, in concordiam revocare: finis et utilitas, scire ecclesiastica negotia, de jure canonum tractare, et tractata canonice definire. Causa operis hæc est, cum per ignorantiam jus divinum jam in dissuetudinem deveniret, et singulæ ecclesiæ consuetudinibus potius, quam canonibus regerentur, periculosum reputans id Gratianus, diversos codices, conciliorum et Patrum capitula continentes collegit, et quæ magis necessaria causis dicendis videbantur, in hoc volumine comprehendens. Modus tractandi talis est, primum ponit juris distinctiones et differentias, deinde causam constitutionis legum et canonum, postea transit ad ordinem et numerum conciliorum, et eorum decreta quibus sint præferenda. Postmodum ad dignitates et ordines ecclesiasticos accedit, docens quibus sint conferenda, et qualiter in eis sit vivendum. De or-

dinibus, et quibus temporum intervallis sint largiendi. Qualiter etiam lapsi reparentur. Tandem transit ad causas, in quibus ostendit primo de accusationibus et testibus et ordine judiciario quis et modus in diversis ecclesiasticis negotiis sit habendus. Tandem ad conjugum negotia veniens, et sufficienter tractans, in fine de ecclesiarum consecratione, et de sacramento corporis et sanguinis Domini, de baptismo et confirmatione supponit. Distinguitur liber iste alias secundum diligentiam lectorum, alias secundum consuetudinem scriptorum. Lectores in tres partes distinguunt, quas et Gratianus voluisse videtur. Prima pars usque ad causam Simoniacorum extenditur, quam Gratianus per 1 divisiones divisit, a prima causa usque ad tractatum *De Benedictione* procedit, quæ per xxxvi causas questionibus suis decisas distinguitur. Tertia a tractatu locationis usque in finem per quinque distinctiones secant. Harum primam ministeriis, secundam negotiis, tertiam ecclesiasticis deputant sacramentis. Scriptorum consuetudo librum istum in quatuor partes distinguit, quarum unamquamque quantum appellat, et primam quidem quæ est a principio usque ad primam causam, quæ est: *De Simoniaci*; secundam a prima causa usque ad tertiam decimam, quæ sic incipit: *Diæcesani*. Tertiam ab ea usque ad xxvii, quæ est: *De matrimonio*; quartam a xxvii usque ad finem libri ponunt. His prælatis ad litteram veniamus.

(Sequuntur commentaria ejusdem decreti Gratiani; quæ hic omittenda duximus, et quod prolixiora sunt; et quod ea quæ in ipsis habentur, irita nimium et vulgaria peritorum judicio visa fuerint.)

ANNO DOMINI MCCIII.

ADAMUS PERSENIÆ ABBAS

NOTITIA

(Oudin, *Comment. de scriptoribus et scriptis eccles.*, II, 1682)

Adamus Perseniæ abbas, ordinis Cisterciensis in episcopatu Cenomanensi, floruit anno 1190 et sequentibus, hujus cœnobii primum monachus, deinde successu temporum abbas factus. Sane abbatia Perseniæ, vulgo *Perseigne*, illa Cistercii est, a silva tractus Cenomanensis nomen habens, ubi anno 1145 per Guillelmum de Talvatio, Pontivi et Alençonii comitem, fundata est, ut clarior appareat consignatio anni per Angelum Manriquez, quam confirmat tomus IV *Galliæ Christianæ* fratrum Samarthanorum, verbo, *Persenia*. De Adam ita loquitur anonymus auctor ms. in b. bibliotheca Sancti Victoris Parisiensis ad annum 1190. « Hac tem-

pestate exstitit quidam abbas (Joachimus) non longe ab urbe Roma, ordinis Cisterciensis, sed Cisterciensibus minime subjectus, qui quamdam *Expositionem super septem visiones Apocalypsis* edidit, accepta divinitus, ut aiunt, sapientia, cum fere esset illitteratus, etc. Dicit autem quod anno 1199 incipiet sexta visio, et sexta sigilli apertio: sub qua visione probat auctoritate Apocalypsis quod complebitur omnis Antichristi persecutio, et ejusdem mors et perditio: sed ante ejus persecutionem dicit Evangelium Christi ubique prædicandam, et Ecclesiam fidelium per omnes gentes dilatandam. Hic Romæ interrogatus a viro venerabili et in Dei verbo facun-

dissimo, et æque religioso, abbate Perseniæ Adamo, quoniam ausu talia prædicaret, an ex prophetia, an ex conjectura seu revelatione, respondit se neque revelationem de his habere: sed Deus, inquit, qui dedit olim prophetis spiritum prophetiæ, mihi dedit spiritum intelligentiæ, ut in Dei Spiritu omnia mysteria sacræ Scripturæ clarissime intelligam, sicut sancti prophete olim intellexerunt, qui eam olim in Dei Spiritu ediderunt. Requisitus autem ab eodem abbate quid sentirent de Antichristo, respondit ipsum jam esse *adulescentem*: quod responsum Adam confutavit. Itaque anno 1190 Adamus jam Perseniæ abbas erat, et clarus scientia; nam factum istud Joachimi referunt ad annum 1190 Spondanus in Epitome Annalium Baronii, Angelus Manriquez tomo III *Annalium Cisterciensium* ad annum 1190, cap. 2, num. 5 et 6. Unde idem Manriquez ad annum Christi 1191, cap. 7, ita habet. «Sub idem tempus florebat in Persenia (quam domum in Cenomanensi diocesi, Cistercii filiam supra memoravimus) abbas Adam, æque doctus et pius, quem anno præcedenti cum abbate Joachimo disputantem retulimus. Meminit ejus eximia cum laude Thomas Cantipratanus, fere cævus auctor, in *De apibus*, cap. 22, dum Mariæ comitissæ Campaniæ et Ludovici Francorum regis filix mortem describit. Hic ille insignis Perseniensis abbas est cujus exstant Sermones, quos ex Claudio Roberto in funtatione Perseniæ communi oravimus. Eundem virum recensent inter doctores Conradus Gesnerus, Philippus Seguinus, et Joannes Trithemius, appellantque in divinis Scripturis longa exercitatione doctum, sanctorum Patrum lectione admodum divitem, sæcularium litterarum scientia sufficienter instructum, atque in declamandis ad populum homilias celeberrimæ opinionis. Trithemius pro more Cistercium retinet, sed prodit monasterium Perseniæ, quod nec ipse negat, et omnes alii auctores testificantur. Potuisset virum Menologio suo ascribere Chrysostomus Henriquez, antiquitate, doctrina, et religione, præ aliis quos ascribit, venerandum. » Hæc Manriquez. Quam porro in prædicatione verbi divini clarus hoc tempore esset Adamus Perseniæ abbas, testatur Jacobus de Vitriaco, S. R. E. cardinalis, in *Historia Occidentali*, lib. II, cap. 9, his verbis: «Defuncto igitur prædicto Christi athleta (scilicet Fulcone presbytero Parisiensi) qui latratibus sanctis mundum quasi evigilare fecerat, et veritatis lumine ex parte nebulosas illuminabat regiones, multi zelo charitatis accensi et ejus exemplo iucitati, cœperunt prædicare et docere: multos erudientes ad justitiam, et de faucibus Leviathan sanctis exhortationibus peccatorum animas retrahentes. Inter quos principales et majoris nominis fuerunt abbas de Persenia, Cisterciensis ordinis, cum pluribus aliis, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ: qui in agro Domini fideliter et prudenter laborantes, de cavernis petrarum et montibus, bestias venabantur: de lacu miserix et luto fœcis, retibus et saganis pisces extrahentes.»

De illo Joannes Trithemius abbas Spanheimensis in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* his verbis: «Adam abbas de Persenia, ordinis divi Benedicti, vir in divinis Scripturis jugi exercitatione doctus, atque in sæcularium litterarum scientia sufficienter eruditus, in declamandis homilias celeberrimæ opinionis, nomen suum varios componendo Tractatus, cum laude transmisit ad posteros. Exstant devoti et utiles *Sermones ad fratres, liber 1. De sanctis et diversis materiis, liber 1.* Fertur etiam quosdam sacræ Scripturæ explicuisse tractatus quibus abundantem ingenii sui veniam ostendit, sed ad notitiam

A meam non venerunt. » Fallitur autem Trithemius dum illum Benedictinum monachum fecit quem constat fuisse abbatem Cisterciensis ordinis (1). Præterea illum post Theodoricum monachum, qui anno 1040 floruit, collocat, et ante S. Anselmum Lucensem episcopum quem anno 1080 clarissime constat. Unde colligere licet quid de ejus ætate senserit; floruisse nimirum putat anno circiter 1040 antequam ordo Cisterciensis nasceretur: quare Adamum hunc centum senioremem quam vera fuerit, facit, utpote post annum 1200 mortuum, ut statim dicitur.

Scrpsit igitur vir doctus *Opus Sermonum ad suos fratres in capitulo congregatos*, impressione dignissima, quod olim ms. Romæ in manibus clarissimi viri Hilarionis Rancati abbatis Sanctæ Crucis in Hierusalem, eductum ex bibliotheca monasterii Casamarii, quod in diocesi Verulana provinciæ Romanæ celebre est, olim quidem Benedictinorum, sed ab anno Domini 1140 a Cisterciensibus possessum, ut in sua abbatiarum Cisterciensium Notitia, inquit, Gaspar Jongelinus. Ex hoc codice Sermonum Adami Perseniæ abbatis, continente *Sermones plurimos de tempore et potissimis anni festivitatis et aliis argumentis*, excerpti sunt *Sermones de beatissima Virgine Maria*, et notis illustrati studio Hippolyti Maracci, presbyteri Lucensis, impressique Romæ anno 1652, in 16, typis Ignatii de Lazzaris. Illos inscripsit *Mariae Adami abbatis Perseniæ, natione Galli, viri doctissimi et disertissimi, Sacri ordinis Cisterciensis alumni*. Habentur autem Sermonum ejusmodi fragmenta in Opere *Allegoriarum Veteris et Novi Testamenti*, per Gotfridum Tilmannum, Carthusiæ Parisiensis alumnus, anno 1550 in folio Parisiis impresso, ut testatur idem Hilarion Rancatus in notula hujus Adami mss. Sermonibus præfixa. Unde nullus dubito quin ms. codicem illorum haberet iste Gotfridus dum *Allegorias* suas scriberet. Audio etiam dictorum Sermonum ms. codicem acservari in abbacia Perseniensi, quem non vidisse fateor. Idem scripsit *Epistolas aliquas ad Osmundum Abbatem Mortuimaris in Normannia monachum*, quas ex mss. codicibus edidit Stephanus Baluzius tomo I *Miscellaneorum*, pag. 423. Idem abbas Adamus adfuit, vel adfuturus accessit morti Mariæ, Campaniæ comitissæ, quæ Ludovici VII, Francorum regis, et Eleonoræ Aquitanicæ filia, anno 1137 naturæ debitum solvit, teste Guillelmo Marlotto tomo II *Metropolis Ecclesiæ Remensis*, lib. 1, cap. 23, pag. 75. Hoc constare potest ex Thoma Cantipratano libro I *De apibus*, cap. 9, his verbis. » Prope nostra tempora fuit mulier nobilissima, Maria, Campaniæ comitissa. Hæc nupta nobilissimo Henrico, Campaniæ comiti, filia fuit Ludovici VII, Francorum regis, Philippi regis soror, æque regis Francorum. Quatuor fratres reges in Anglia habuit, filium regem in transmarinis. Hæc nullis annis mortuo marito, cum pomposissima ambitione circumiens et morens, talem finem sortita est. Laborans hæc in extremis, abbatem Perseniæ, Adamum scilicet, sanctissimum ac eloquentissimum virum, migratura venire mandavit. Qui, ut venit, intromissus non est, ac præ foribus expectavit. Jam enim comitissa discesserat, et distrahebantur a mulieribus et minis. ris et suis omnibus, utensilia, vasa aurea et argentea, vestes pretiosæ, calcitræque purpureæ, et tandem linteamina ipsa cum pepis. Extremo quidam de gratioribus mora insecia retardatus, lectum per cornua comprehendit, et resupinatum corpus emortuum, eum in stramenta divolvit. Moras autem abbate cum tædio sustinente, quidam nobilis ex circumstantibus in-

(1) Adamum canonicum regularem primum, Benedictinum postea monachum, Cisterciensem denique fuisse contendit D. Brial in *Hist. litt. de la France* (XVI, 442), ex hoc loco epistolæ 10, init:

«Cum aliquando canonicæ sinceritatis albedine infelici commercio in monachum denigraverim, et nunc de plena illa nigredine ad candorem virginitatis reversus sum, » etc.

dignatus, ostium violenter infregit, et virum venerabilem intromisit. Qui, cum introisset, et nobile illud corpus nudum in stramine reperisset, volente quodam ex familia illud straminibus operire : abbas exempli providus non sinebat, sed libera voce clamabat : « O vos omnes venite et videte nobilissimæ comitissæ Mariæ pompam, cernite delicatissimum illud corpus, quanto dedecore pudoris devolutum est. Videte quid ei pro multiplici honore et gloria, finaliter mundus exsolvit. »

Mortuus est Adam post annum 1200, licet illum assignare annum non possimus. Cautè autem distinguendus est ab altero Adamo, abbate Caroliloci, ordinis Cisterciensis, et postmodum Sylvanectensi

A episcopo, qui *Sermones pariter eruditos* composuit, de quo nos infra ad annum 1230 loquemur. Plura de illo præter auctores citatos Angelus Manriquez *Annalium Cisterciensium*, tomo II, ad annum 1145, cap. 10, num. 6, et tomo III, ad annum 1190, cap. II, num. 5 et 6, et ad annum 1191, cap. 7. Carolus Vischius in *Bibliotheca Scriptorum ordinis Cisterciensis*, pag. 5, et alii. Carolus Dufrenius du Gange in *Indice auctorum* quem præmisit Glossario mediæ et infimæ Latinitatis, columna 79 ubi perperam anno 1100 eum assignat, nisi legendum sit 1200, sitque typographiæ mendum, quod probabile satis est.

ADAMI ABBATIS PERSENIÆ EPISTOLÆ.

(Priores quinque, ad Osmundum monachum, edidit BALUZ. *Miscell.* ed. Mansi. tom. II, pag. 236; sequentes prodeunt ex D. MARTENI *Thesaur. Anecd.*, tom. I, col. 669 et seqq., ex mss. Clarævall., et *Ampliss. Collect.* t. I, col. 1015 et 1025.)

EPISTOLA PRIMA.

AD OSMUNDUM MONACHUM COENOBII MORTUIMARIS IN
NORMANNIA.

De institutione novitiorum.

Dilecto suo in Christo fratri Osmundo Mortuimaris monacho, frater ADAM, talis qualis abbas Perseniæ, bene vivere et valere in Domino.

Solenter prudentis animi consideratio pensat ut quod postulati animum possit offendere aut vires excedere requirere non præsumat. Tædii nimirum mater est importunitas; quæ tanto onerosius petitioni sæ insistere non desistit quanto omne quod affectat opportunius esse credit. Unde, obsecro, unde hoc tibi ut majorem quam sim me existimes, et ita tuo importunus factus es dilectori? Diligeris siquidem, sed non forte ea mensura qua existimas; quia, etsi fortassis dignus es diligi, non eam tamen amoris mensuram impendere possum homini quam nec ipsi valeo impendere Conditori. Diligo tamen utcumque quod esse diligendum hactenus possum cognoscere. Sed non semper effectus operis sufficienter affectum protestatur amoris. Ille facile quod petitur potest exsequi in quo respondet ex æquo affectus effectui : sed non eo usque mercor divinitus innovari ut hoc utrumque bonum penes me valeat inveniri. Dilectio est mihi modica, scientia tenuis, occupatio multiplex, dolor animi plurimus, labor mentis et corporis ultra vires. Quid igitur sollicitudini Marthæ et otio Mariæ? Aut quomodo in Lia, quæ laboriosa est et lippis oculis, Rachelis elegantiam tu requiris? Tua te, fili, fallit opinio et nimis de me tua præsumit dilectio; nec interim tibi conferre poterit suppositio Liæ quod optas de Rachelis obtutibus obtinere. Nondum recesserunt vetera de

B ore meo, nondum mihi abrasa est vetustas ab animo; et tu me compellis de novitate vitæ philosophari, quomodo scilicet noviter conversi de sæculo in novum hominem valeant reformari. Revera necesse est ut convertentes de sæculo multa diligentia novæ vitæ splendoribus informetur, ut secundum sui nominis rationem deposito veteri homine, recte novitii nominentur. Sed quomodo a me posset hoc doceri, qui nunquam in ordine novitius fui, nec per experientiam magisterium hoc merui percipere vel aliis impendere documentum. Non nego certe me magistrum novitiorum aliquando exstitisse. Sed sufficienter non potui instituere novitios de regulis artis hujus, qui hoc usurpavi ministerium inexpertus. Verumtamen ad hoc opus sex necessaria esse puto, quibus habitis et observatis mutare potest Æthiops pellem suam et in beatam albescere novitatem. Primum, est fidei fervor; secundum, Dei timor; tertium, sapientiæ amor; quartum, religiosa magistri conversatio; quintum, pia ejusdem circa novitium sollicitudo; sextum, amica et frequens de spiritualibus aut de observantiis regularibus collocutio. Fides expellit ignorantiam, et intelligentiam præstat. Unde Isaias : *Nisi credideritis, non intelligetis* (Isa. vii). Qui enim non credit, divinæ cognitionis lumen non percipit; ac per hoc illius timore vel amore non afficitur cujus intelligentiam non meretur. Divini timoris duplex est effectus; quia et terminat malitiam, et sapientiam inchoat. De primo effectu scriptum est : *Timor Domini expellit peccatum* (Eccli. i). Et iterum : *Timor Domini mala non operatur* (Prov. viii). De sancto timoris effectu Psalmista dicit : *Sanctum et terribile nomen ejus. Initium sapientiæ timor Domini* (Psal.